

տաթիւն մը, ասորին կ'ըսէ «խորապէսաց դասնէն եւ շուրջ աստիճանէն G. Berthé գերմ. Թարգմանութիւնը, «er zerbrach den Zaun und die Schneide des Schwerts,» Aphraats... Homilien (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der alchristlichen Literatur von O. v. Gebhardt und A. Harnack, III. Bd., S. 235), այս համեմատութեամբ ՀԻԲ Գլխին կարծիքը (Կիւլտուրէ) ոչ միայն «լու եւ է, այլ միակ ուղիղ բնութեցումը անհեթեթեան եւ ընդհանրական «նիւթագոյ տեղի», եւ «տեղացումն նետի», բացառութեամբ: Կիւլտուրէ իբրեւ ակնդարձան բառ ծածկէ Եւ ինչպէս, որ կը գրէ «իսկ Մանուէլ բուն Տարկաներ ընդհանրէն, հանեալ ի նմանէ զիւլտուրէ ընդ իւր թուրին հաներ, եւ բացումը ինք թափեր գառմանուն, դիտարկ ինքն հաներ յարայէն, Վենետ. 1832, էջ 242, Պատկան. էջ 204: Հմմտ. նաեւ յետին գործերէ «տեղը եւ ինչպէս ինք... առգ. եւ ինչպէս ինք նախորդին (կոտն), Մանդ. Երկէ, 1859 Վենետ. էջ 169:

58. «Իբրեւ եկն առ մեզ, չէր ինչ նորա ի մերմ ասոր, եւ ոչ մեր ինչ գոյր ի նորոյն անոր, իբր զի ու երկուսն էին բնութիւն նոր, այլ մի, եւ նոյն իսկ Հաւր իւրոյ,» Զգո՛ւք Վ. Պրոյսի տպագրութեան այս ընթերցումին հանդէպ (էջ 123—4) բարբոսին ասորիք ընթերցում մը կը ներկայացնէ Հռոմի տպագրութիւնը «Երթամ» եկն առ մեզ, չէր ինչ նորա ի մերմ ասոր, եւ ոչ մեր ինչ գոյր ի նորոյն անոր, իբրեւ զի երկուսն բնութիւն նոր իսկ էին, եւ Հաւր իւրոյ, (էջ 217—218): Ինչ է վաւերական ընթերցումը. Զգո՛ւք ասորի բնագրին գիւտէն յառաջ (W. Wright, The Homilies of Aphraates, the Persian Sage, London 1869) Գ ժուտարի ըլլոր թերեւս որոշել հարազատը անհարազատէն. այսոր պարզ համեմատութիւն մը իբրեւ անպարտէ կերպով հարազատութիւն մը, Պրոյսի տպագրութեան ընթերցումը, մինչ Հռոմի տպագրութիւնը բառական ի ներկայացնէ ասորի բնագիրը, զոր այսպէս կը թարգմանէ Parisot: Quando ad nos venit, nihil de nostro habebat, nihil etiam nos de eo quod eius erat habebamus, licet penes ipsum et Patrem eius hae duae naturae essent (Patr. Syr. I, p. 282), այսպէս նաեւ Berthé գերմ. Թարգմանութիւնը, ibid. S. 108.

59. «Մըքս են անցեալ իւր, կուտանք անմիտը, դարանայեալը եւ (Հռոմ. չիք եւ) քնեալը (= ասոր. Գաւառիս Գեւոր),» և՛, էջ 371: Մեր նորագոյն բառին ուղղագրութիւնը ու տարբեր առումները քաղ գայթակղութեան եղած են ԹԵ Antonelliի (Բ. չար. էջ 708) ասորի բնագիրն ունի իւր (իւրեքի արմատը) Հմմտ. Patr.

Syr. I, p. 675, «hi sunt a m o r immutatus, virgines fatuae...»

60. «Եւ զի յաւել եւս ասաց՝ վասն զի կուտարեցին եւ մի եղիցի ի վերայ նոցա աղաշարի եւ զաւոր. Երբեք, Միկնութիւն Յետաւ, Ա. Հար. էջ 317. Երբեք մը, ինչպէս կը ծանուցուի, ունի «վանշար. եւ ուշտ.», Հայկարեանը եւ Չարգման նոր Բարբառաբանը մեր յառաջ բերած հաստատեմէն նորագոյնը իբրեւ վաւերական կ'ընդունին. Մատենադարանին 229 Ձեռագիրը սակայն կը ներկայացնէ ընթերցում մը, որուն հարադատութեան երաշխաւոր կ'ընէ իւր կողմանէ «միս որիւ նախին ուշտ հեւր, այսինքն «մի եղիցի ի վերայ նորա աղաշարի եւ զաւոր,» թղ. 167ր. — համեմատել նաեւ և՛ Միկնութիւն Միշարդուց, էջ 475 «եան եկէ փորը եւ ուշտ ինչպէս անոն նորա եւ ընկեւ բացի իւրոյ,» որ միեւնոյն Չեռաբարին մէջ ուղիղ կը գրուի «փորը եւ զաւոր ինչպէս անոն նորա,» թղ. 230ր: — Այս համեմատութեամբ զոգում ընթերցումը բառապարբերէն կը ընդունի եւ Զգո՛ւք երկու անգամ գործածած զաւոր բառին վրայ կը յաւելու երկու թանկագին ու կարեւոր վկայութիւն ալ Երբեքին, անեւ Զգո՛ւք յայտարարեալ Պրոյսիի ի մատոյց զհերմանալ զաւոր ինչպէս անոն, էջ 305. «Եւ երբեք մատոյց գաղաթս շերմանալ, եւ Աստ մատոյց զաւոր աղաշար,» էջ 339.

(Հարանութիւն)

Հ. Ա. ՎԱՍԻՍԻԱՆ

ՄԱՅԵՆԱՌՈՍԱԿԱՆ

GEORGES BRÉZOL — Les Turcs ont passé là... La vérité sur les massacres d'Adana de 1909. Թուրքեր սնցան սակիջ... 1909ի Ադանայի խորհրդաբազմութիւնը. Paris, 66, Boulevard Ornano 1911. էջ 400. Գին՝ ֆր. 5.50:

Արեւնայից յիշատակարան մըն ալ, 400 էջ ընդգրկեալ առաւել հատոր մը, որ Ադանայի խորհրդաբազմութիւնը զգեցնողութեամբ պատմութիւնն մեր առկեւը կը զնն վաւերագրութեամբ և պատկերներով, Հեղինակը մեղուական աշխատութեամբ ժողոված եւ ըրէ՛լ ըրէ՛լ բերած է բոլոր պաշտօնական թղթերը, հեռագրներն եւն. եւ ականատես վկայիչ գրութիւններն որոնցմով կազմած է ստուար հատոր: Միտք շունինք ի հարկէ գրեւ պարունակութիւնն ընթերցողը ներկայացնելու եւ մի առ մի յիշելու տարաբան ինքնանիս պատմութիւնն, կառավարութեան ցոյց տուած խաղաղութիւն վարմանը եւ յանուն արդարութեան ի գործ դրած երկիւր ազգակող անխառնութիւններն, քանի որ այս անկէն շատ թարմ են տակաւն ամենուն յիշողութեան մէջ, Հեղինակին երախտապարտ ենք որ այս ամէն պաշտօնական անխառնութիւններն եւ անկող վարդապետութիւնները, զորոնք ջերմացան եւ այլ եւ այլ ժամանակ

նախնի կարգացած էինք, ժողոված եւ հասարակ մը մէջ ամփոփած է, որպէս զի անկորուստ պահուին իրրեւ վաւերութիւններ, որոնք միանգամայն պիտի ծառայէին երիտասարդ Թուրքներու ամբողջ հագեցանութիւնն ի տես գինիւ: Երիտասարդ Թուրքները սահմանադրական կառավարութիւնը հաստատած միջոցին՝ այս մը ներշնչեցին, թէ այս բազմաշարք երկրին վերջապէս պիտի մանկ քաղաքակիրթ ազգաց կարգը: Այլ առաջ, Ազանայի զէպէն այս յոյսն ի գործն հանց, եւ երիտասարդ Թուրքը կառավարութիւնը վարկարեկ ըլլաւ: Աւանց ազգարութեան որ եւ տերութիւն չէ կրնար կանգուն ձեռք, վստահ զի «արգարութիւնն հիմն է պետութեան», եւ այս արգարութիւնը բոլորովին արհամարհեցաւ: Ազանայի զէպէն մէջ, Այս Զարգը նոր կառավարութեան համար անհնարին վարկարեկում էր, եւ այս անորգանքն իւր ձեռքէն օրրեւաւ համար միակ ճանապարհ կար՝ արգարութեամբ եւ խառնի պատժել յայտարարներն, այսու միայն կրնար կառավարութիւնն ապացուցանել թէ գործունեւ յարեւելներուն ինք բնու հասան չէ եւ ապահովընէն որ ապագային նման օրինակ զէպէներու տեղի պիտի չարուի, եւ թէ քարապետ «պատանութիւն, եղբայրութիւն եւ հասարակութիւն» շարժողուն նշանաբանն ալք խորելու խօսքեր միայն չեն: Բայց կառավարութիւնն իւր այս պարտականութեան մէջ թերացաւ, եւ այնու անուղղակի խտտութեամբ եղաւ թէ պատահած եղեւնին մեղսակից է ինքն ալ: Ասան զի կառավարութիւնն յայտնապէս աշխատեցաւ պաշտօնական սուտերով (էջ 89—109) հասարակաց կարծիքը չսփռել: Երանք վաւերութիւններով (էջ 113—186) մի առ մի հնէքուեցան, եւ շատ անգամ նոյն իսկ սուտ Թեան հեղինակներուն կողմանէ: Կառավարութիւնն, երիտասարդ Թուրք երեսպահներն եւ անոնց բերան եղող թերթներն ոգի ի բուն պաշտպան կանգնեցան յայտնի շարագործներուն եւ եղեւնին բուն իսկ պարագլուխներուն: շատ երկար բոլորներէ ետեւ՝ եւ երբ այլ եւս անկարող էին պիտեմն աւելի ապացուցեալ յայտնարները պարակելու, հաճեցան կամ բռնագաւառեցան զիւսուր յայտարարները պատժել, բայց այնպիսի ջնջին եւ անպատեհ պատժանքներով՝ որոնք ազգարութեան երեսին հնգանութիւն մին էին: Այս ամէնն անհնգեղեկ փաստերով եւ վաւերութիւններով անպատեցած է Էնգիւսակն, եւ որոնք երիտասարդ Թուրքը կառավարութեան եւ կառավարութեան անկողնակալութեան եւ արգարութեան զիւսուր վկայութիւններ չեն բնու, այլ ընդ հակառակն: Գրքովին կցուած Արիւնիւյ համառօտ աշխարհագրութիւնն եւ աշխարհացոյց մը իր պատկերացնէ եղեւնին թաւերաբեմն եւ կը լուսարարեն:

Էնգիւսակն այս մեղուական աշխատասիրութեանն եւ մարդասիրական գործքին համար երախտապարտ պիտի մնայ հայ ազգն եւ քաղաքակրթեան աշխարհ: Կր վայելէ ուրեմն որ ամէն Հայ իւր մարտիրոսագրութեան այս վերջին հատորն ալ առ ձեռն ունենայ եւ պահէ:

Հ. Գ. Չ.

ԹԻՐՈՒՆԻԿ — Ամենուն տարեցոյցը. 1911. Ծ. տարի. Կ. Պոլիս, տպ. Վ. եւ Հ. Տէր-Ներսիսեան, 1911, 80 էջ 416: Կրնն է 3 քր.:

Ըբեղ, պատկերազարդ հատոր մը գործնալ կու տայ փութալան Գ. Բէնգիկ, որ նախորդ է հասարակեան հետ կը ներկայացնէ հայելի մը, ուր կարելի է տեսնել ժամուր անցելոյն հայ գրական կեանքը՝ զգալի կերպով:

Նաեւ այս հատորը հարուստ է պատկերներով (մերձագործներ 200), վերջում մեծաւ մասով հայ կեանքին: 400է աւելի էջերը զարգացած են բացի պատկերներէ՝ նաեւ գրական յուսաններով, որոնք կրնան հետաքրքրել նոյն իսկ մասնագետները, թէեւ քիչ մը հարեւանցի խմբագրուած ըլլան: Երկուստէ 5—9 տարած է ցանկ մը 1500—1911 լոյս տեսած հայերէն օրացոյցներու եւ ամսացոյցներու, որ, որչափ գիտեմ, առաջին անգամ հոս լոյս կը տեսնէ: — Հետաքրքրական է գարնանը գործել Գ. մասը՝ Էնգիւսակնի գեղեցիկ (էջ 224—298), ուր առանձին բաժին մը ստացած են նաեւ «Հայերեւոզեալ օտարութիւններ» (էջ 225—233) Հ. Բ. Գեղեցիկի գրքին:

Կը շնորհասիրեն Բարդ. Կալոցը եւ կը մոլորենք որ շարունակի իւր ձեռնարկն աւելի խմանք, առիթով նոր հատոր մ'ալ առաջնիկայ տարին:

Հ. Ն. Ս.

BARDENHEWER Dr. Otto: Patrologie. 9. տպ. մեծաւ մասով նոր աշխատասիրութ. Freiburg im Br., Herder, 1910, 80 մմ, էջ XI—587. Գինը՝ Mark 8.50, կովչ. Mark 11.—:

Չեմ յուսար թէ ուսումնասիրելիս բնիկները կրնան անձանիթ գիրք մ'ունենա՞մ տալեւ: Ով հեռանա է Ա.—Ի գարբու. մասին մասնագրական յոյսն յայտնարութիւններով մէջ կամ այլուր, անպատեհ. պատահած ըլլաւ է Օ. Bardenhewer-ի անուն եւ անոր հետ անձուկ կապուած գրքին:

Հայ-բիւրո-Նիւն երրորդ ապագրութեամբ է որ լոյս կը տեսնէ այսօր (Ա. տպ. 1894, Բ. 1901). չհաշուելով նոյնին խոսքերն է անգլիներէն թարգմանութիւնները, որոնք նոյնպէս այլ եւ այլ ապագրութեանց արժանացած են: Երբեք երբեք թարգմանութեան արժանի փոփոխած է առաջին, նոյն իսկ երկրորդ ապագրութիւնը:

Հարեւանիթ հայրախօսի այս գործը որոշուած է ծառայել իբրեւ ուղեցոյց մը անոնց ձեռքը, որոնք ընտրած են իրենց ուսումնասիրութեան առարկայ Ա.—Ի գարբու. եկեղ. գրականութիւնը, որ Հայ-բիւրո-Նիւն անուամբ կ'իմացուի, առանց խորութեան արեւելեան կամ արեւմտեան գրականութեան Bardenhewer շնացած է հոս ըստ կարի կարճ տողերու մէջ սեղանի խաղաղանքի մատենագրի եւ գրական գիտնի վերջին քննութեանց մատենագրական արդիւնքը, նոյն մատենա-